

Деркач Л. Діалектні та розмовні одиниці в мові газети «Волинь»: стилістичний та лексико-граматичний аспекти // Лінгвостилістичні студії. 2018. Вип. 8. С. 64–76.

Derkach L. Dialectal and Spoken Language Units in the Newspaper «Volyn»: Stylistic, Lexical and Grammatical Aspects // Lingvostilistični studii. 2018. Iss. 8. P. 64–76.

УДК 811.161.2'373:821.161.2-6.09

ДІАЛЕКТНІ ТА РОЗМОВНІ ОДИНИЦІ В МОВІ ГАЗЕТИ «ВОЛИНЬ»: СТИЛІСТИЧНИЙ ТА ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Лариса Деркач

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

У статті досліджено вживання говіркових елементів у мові регіонального періодичного видання «Волинь» як засобу емоційно-оцінного ставлення авторів публікацій до певних понять. Проаналізовано використання механізму зіставлення, обігрування різних лексичних одиниць національної мови з метою досягнення художньо-естетичного ефекту в публіцистиці. Доведено, що використання територіально здиференційованих елементів зумовлене їхньою експресивно-виражальною функцією у мові засобів масової інформації, створює ефект безпосередності, неофіційності, комунікативної взаємодії з читачем його ж мовою. Говіркові лексичні одиниці в публіцистиці – вияв актуалізації усності в газетному дискурсі, орієнтації ЗМІ на повсякденну мовну практику, що дозволяє наблизити зміст текстів до читацького сприйняття.

Ключові слова: мовна норма, публіцистичний стиль, діалектизм, стилістична функція, емоційна оцінка, експресивна характеристика,

Вступ. Протягом усього періоду розвитку української літературної мови простежено її тісну взаємодію з народними говорами на різних структурних рівнях. У період становлення стильової системи та норм уживані в художніх і публіцистичних творах мовні одиниці, які зараз кваліфікують як діалектизми, часто мали статус нормативних у конкретних регіональних варіантах літературної мови (наприклад, галицькому, наддніпрянському, буковинському та ін.) [9, с. 146].

Із ХХ ст. функціонування діалектизмів у текстах можна вивчати у зв'язку зі стильовими нормами літературної мови, зокрема як стилізацію, спрямовану на взаємодію з читачем, наближення до його світосприймання. С. Єрмоленко зазначає, що «художньо-стильова норма мотивує використання діалектизмів як художнього засобу, який урізноманітнює мову персонажів, виявляє локальний колорит художньої оповіді, індивідуалізує стиль письменника й стилізує комунікативні жанри» [10, с. 200].

Початок ХХІ ст. вирізняє активне вживання територіально здиференційованих елементів не тільки в художніх творах (зокрема Ю. Винничука, М. Дочинця, В. Лиса, М. Матіос та ін.), а й у мові регіональної періодики та радіо. Це уможливило поживлення наукових студій із

вивчення функційних та стилістичних особливостей уживання говіркових одиниць у мові сучасних ЗМІ та художньої літератури (С. Бирик [3, 4], І. Грицай [7], Ю. Грицевич [8], Г. Сікора [14], Л. Спанатій [15], А. Яворський [17] та ін.).

Засоби масової інформації як сфера мовленнєвої діяльності характеризує певний стиль викладу матеріалу, що має за мету інформувати й зацікавити адресата. Публіцистичний стиль позначений «популярним, чітким викладом, орієнтованим на швидке сприймання повідомлень, на стислість і зрозумілість інформації» [11, с. 539], містить мовні засоби, призначені для експресивного впливу на читача, слухача.

Стиль публіцистики як вияв суспільної комунікації поєднує дві тенденції (до інформативності та до експресивності). Об'єкт публіцистичного викладу – реальні події та явища суспільного життя й побуту, про які для сприйняття широким загалом не можна говорити безпристрасно, адже в журналістському творі «потрібно не тільки подати інформацію, а й витлумачити її з певних позицій, переконати читача у правильності цих позицій <...> Образність у публіцистиці призначена <...> для стилетвірного протиставлення стандарту» [13, с. 13].

Меті зацікавлення та переконання читачів, слухачів відповідають і такі риси мови засобів масової інформації: 1) зв'язок із соціальним сьогоденням; 2) орієнтація на повсякденну мовну практику; 3) універсальність лексико-тематичного діапазону як здатність відобразити будь-яку тему; 4) інноваційність мови журналістського тексту; 5) вираження в стилістиці ЗМІ авторської позиції; 6) діалогічність як визначальна риса сучасного публіцистичного тексту, орієнтація на вплив, переконання; 7) актуалізація елементів усності в газетно-журнальному дискурсі як засіб додаткових аргументів правдивості подій, учасників.

Якщо мета інформаційних журналістських жанрів – фактологічне інформування, то публіцистика передбачає антропоцентричний аспект відображення суспільних явищ, поєднання раціонального й емоційного, літературно унормованого та просторічного. Для досягнення публіцистичності, тобто «посилення емоційно-експресивного впливу мови, використовують книжні та розмовні елементи» [11, с. 540].

Крім того, мета публіцистики як наступниці ораторського мистецтва – переконувати аудиторію з урахуванням її читацьких (слухацьких) інтересів, вікових, соціальних, регіональних та інших особливостей. Неабияке значення для привернення уваги адресанта, а отже, досягнення мети впливу на читацьку аудиторію має орієнтація автора на її мовну практику. У зв'язку з цим варто згадати думку І. Михайлина щодо гносеологічного змісту журналістської інформації: «Найближчий мовний рівень для журналістики – рівень побуту, повсякденності <...> Яких би складних предметів і явищ журналістика не торкалася, вона повинна спростити своє повідомлення про них до рівня повсякденної свідомості

більшості громадян <...> Щоб бути зрозумілою, мова журналістики мусить бути повсякденною» [12, с. 37].

Отже, аудиторію приваблює доступна мова журналістських матеріалів. Один із виявів наближення мови ЗМІ до повсякденної мовної практики читацької (слухацької) аудиторії – уживання територіально здиференційованих і розмовних елементів у радіомовленні (яскравий приклад – «FM Галичина») та мові регіональних друкованих періодичних видань.

Таку ситуацію можна пояснити одночасним функціонуванням елітарної (повнофункційної) мови загальнонаціональних ЗМІ (наприклад, «День», «Дзеркало тижня» та ін.) і «середньолітературної» мови сучасної журналістики [4, с. 30] (регіональна періодика, наприклад, волинські газети «Вісник», «Волинь», «Сім'я і дім» та ін.), що відображає поєднання норм літературно-розмовної мови та діалектної.

З'ясування специфіки представлення говіркових елементів у мові сучасних засобів масової інформації – один із аспектів дослідження діалектно-літературної взаємодії на сучасному етапі розвитку мови. Українські науковці досліджували використання діалектизмів у художніх та публіцистичних творах. Оскільки говіркові риси не були системно представлені в мові ЗМІ до 90-х рр. ХХ ст., можна зробити висновок про актуалізацію живого народного мовлення в публіцистиці саме періоду становлення України як держави. Це пов'язано зі свободою слова, припиненням тематичних та ідеологічних обмежень у журналістиці, проникненням живого повсякденного мовлення в ЗМІ. Відомо, що в радянські часи існувала не лише політична й ідеологічна, а й мовна цензура, що передбачала заміни в текстах певних слів, до яких не можна було дібрати російські кальки. Щодо такої ситуації О. Забужко зазначає: якщо «слова, що не мали однозначного російського відповідника... вважалися за «петлюрівські» [16, с. 139–140]. Тому з ужитку було вилучено цілі пласти лексики (зокрема діалектизми), граматичні форми, синтаксичні конструкції, а також словники, що фіксували такі одиниці (наприклад, «Словарь української мови» Б. Грінченка, 1907–1909 рр.). Закономірно саме в 1990-х роках відбулася активізація використання елементів розмовного мовлення у сфері літератури й публіцистики. Автори почали частіше використовувати знівельовані та забуті лексичні одиниці: архаїзми, діалектизми, розмовну лексику. Сучасні ЗМІ також демонструють активізацію їхнього вживання.

Прикладом уживання територіально здиференційованих та розмовних лексичних одиниць у сучасній періодиці є тексти регіональної газети «Волинь» [6], які й стали об'єктом нашого дослідження.

Як указує назва, видання зорієнтоване на різновікову читацьку аудиторію Волинської області. Найбільш передбачувана читацька аудиторія – переважно мешканці сіл, а тому закономірно, що вживання місцевих говіркових елементів у публіцистичних текстах цього видання

можна пояснити, по-перше, взаємодією стилів як однією з визначальних рис мови сучасних ЗМІ, а по-друге, проникненням елементів усної повсякденної регіональної лінгвальної практики в мову періодики з метою посилення експресивності текстів і наближення до читацької аудиторії й соціального сьогодення.

Мета дослідження – проаналізувати стилістичну вмотивованість уживання діалектних елементів у мові періодичного видання та їхні лексико-граматичні особливості, з'ясувати зумовленість проникнення регіональних розмовних одиниць у мову різних жанрів періодики та їхнє стилістичне навантаження.

Матеріал і методи дослідження. У дослідженні проаналізувано всі номери газети «Волинь» за період із січня 2008 року до червня 2016 року. Для встановлення статусу діалектизмів, їхнього значення та графічного оформлення використано «Словник західнополіських говірок» Г. Аркушина [1; 2]. Функційний статус розмовних лексичних одиниць узгоджено з «Великим тлумачним словником сучасної української мови» [5].

Для виокремлення діалектних та розмовних одиниць використано метод порівняння з лексикографічними працями. Особливості вживання зазначених лексем у мові періодичного видання для з'ясування їхнього стилістичного навантаження досліджено за посередництвом функційного методу (комунікативно-системний аналіз). Специфіку використання зафіксованих лексичних одиниць у публіцистичних текстах визначено за допомогою методу лінгвістичного спостереження.

Результати дослідження та дискусія. У процесі аналізу фактажу з'ясовано, що вживання розмовної лексики та діалектизмів обмежене аналітичними (стаття) та інформаційними (замітка) жанрами. Ймовіро, це зумовлене потребою посилити виражальні можливості текстів саме такого типу. Зафіксована лексика є неоднорідною семантично й граматично. Тому доцільно деталізувати лексико-граматичні параметри та стилістичне навантаження зазначених лексичних одиниць.

Кількісно найбільше представлені іменники. Це діалектні назви рослин і тварин. Наприклад, *боцюн 'лелека'* [1, с. 29] (пор.: *дорослі кажуть дітям, що їх або боцюн приніс, або в капусті знайшли* (05.01.2010) (тут і далі дужках будемо зазначати дату виходу номера газети, у якій зафіксовано лексему); *чи не волинські боцюни на своїх крилах принесли їм трійко діток* (27.12.2010); *припізналися боцюни і на Волинь* (07.04.2011); *ось цього боцюна <...> струмом вбило* (02.07.2012); *і скільки не намагався боцюн піднятися в небо, зробити це йому не вдавалося* (07.12.2013); *якщо хтось розорить гніздо боцюна, то не уникне лиха* (05.05.2014); *колись давно пасли тут з дідом чергу, точніше, дід пас корів, а я – боцюнів* (05.05.2016)); *бульба 'картопля'* [1, с. 36] (пор.: *вчить арабську, щоб торгувати бульбою* (29.01.2015); *добірна бульба радує керівника* (28.08.2015); *а кожен господар хоче, щоб бульба долежала до весни* (05.04.2016); *жаркого літа могла вирости така величезна бульба* (13.04.2016)); *бедрик 'сонечко*

семикрапчасте' [1, с. 13] (пор.: *поважна черепаха з червоним бедриком на панцирі* (23.04.2012); *намалювала яскравих метеликів, веселого бедрика* (26.06.2015)).

Зафіксовано також чимало назв предметів побуту, матеріалів, страв: *бутель 'скляна посудина з високою шийкою'* [1, с. 30] (наприклад, *перелити в бутель* (21.10.2011)); *вельон 'фата молодої'* [1, с. 48] (пор.: *одяг молодої (сукня, вельон, взуття, нижня білизна)* (02.05.2008); *опиралася проти того, щоб одягати вельона* (02.09.2008); *який гарний вельон у неї був і сукня* (17.08.2009), *на голові – вельон* (16.05.2011); *коли замість вельона пов'язали на голову хустку* (17.12.2011); *багатша дівчина мала біле плаття і вельон* (16.03.2013); *перед тим, як вельона накласти молодій на голову* (27.09.2013); *скинула дівчина вельона, весільну сукню* (22.03.2014); *як мине двадцять літ, тоді й можна вельона готувати* (12.10.2014)); *виварка 'посудина, в якій виварюють білизну'* [1, с. 53] (пор.: *в 40-літрових виварках* (03.08.2009); *розміром вони як 40-літрова виварка* (15.01.2016); *гладиска 'гличик без ручки'* [1, с. 91] (у таких гладилках молоко зберігалось краще (25.12.2012)); *гранчак 'склянка з гранями, місткістю 200 г'* [1, с. 107] (пор.: *налила гранчак і піднесла до рота* (04.04.2008); *гранчак горілки перехилить* (16.03.2010); *пиво розмішував з гранчаком солі й перцю* (12.01.2012), *жінки в кувалдах стаканами-гранчаками <...> «тягнули» «перцовку»* (29.03.2013)); *дерун 'млинець з тертої картоплі'* [1, с. 127] (пор.: *обожнює вареники, борщ і деруни* (14.08.2008); *як він смажить деруни* (12.02.2009); *буде з чого деруни смажити* (01.10.2009); *дивитися не хочеться ні на пюре, ні на деруни* (12.03.2010); *викладати деруни ложкою на гарячу сковорідку* (18.12.2010); *Особливо смачні на них деруни-тертухи* (29.12.2011); *приготував би <...> ті ж деруни* (17.08.2012); *деруни з такого врожаю вийдуть знамениті* (23.10.2013); *не допомогли навіть вареники з сиром та деруни* (03.11.2014), *смажити деруни за сімома різними рецептами* (15.12.2015)); *задвірок 'задня частина хати або іншої будівлі'* [5, с. 388] (наприклад: *Київ – це не задвірок колишньої Російської імперії* (11.05.2012)); *зруб 'зведені стіни будівлі без даху'* [1, с. 194] (пор.: *зруб дерев'яної церкви* (06.09.2013); *Іван забезпечив будівництво зрубу церкви* (11.09.2013); *церква збереглася, а нинішнього року <...> вдяглася у новий смерековий зруб* (17.10.2013); *дерев'яний зруб встановили* (10.07.2014)); *образок 'невелика ікона, яку вішають у хаті'* [2, с. 5] (пор.: *сусідка подарувала образок ангелика* (01.04.2014); *Герасима, покровителя тварин, образок якого, привезений із Єрусалима* (06.05.2016)); *обрус 'скатертину'* [2, с. 6] (пор.: *А ще є тканий обрус* (24.01.2011); *на дбайливо простелених обрусах стоїть дарохранительниця* (18.01.2014); *її матір продає заокеанські хустини й обруси* (24.04.2014); *застелюється стіл білим обрусом* (30.03.2016)); *пасок 'ремін для чоловічих штанів'* [2, с. 31] (наприклад, *багатьох міг «заткнути за пасок»* (19.06.2008)); *пательня 'сковорода'* [2, с. 32] (пор.: *не одна пательня пішла по голові* (14.10.2010); *наче сиділи не у тренерських кріслах, а на пательнях* (28.08.2013); *робили*

домашній продукт на побутових пательнях-вафельницях (09.10.2014)); пацьорки 'намисто' [2, с. 33] (єдине, що помагаю, то ці пацьорки робити (29.09.2011)); скопець 'яма круглої форми для тривалого зберігання взимку картоплі чи буряків' [2, с. 152] (накритий скопець картоплі (15.05.2013)). Ці слова вжиті для відтворення місцевого колориту, орієнтації на повсякденність зображуваного, імітації природного культурного оточення героїв публікацій.

Автори видання часто використовують діалектні назви людей за певними родинними, віковими ознаками, специфікою занять, походженням. Наприклад, братиха 'братова дружина' [1, с. 31] (пор.: жінка, в якій братиха н'є (25.02.2008); братиха з дитиною сховалася під ліжком (21.08.2010); вмовила тоді братиха Орису (23.02.2013); а братиха тут як тут (21.12.2013)); весільники 'учасники весілля' [1, с. 51] (пор.: весільників бачили чимало людей (03.08.2009); не морочить голови пошуками нових форм роботи з весільниками (02.10.2012)); дохтор 'лікар' [1, с. 140] (одна лиш хата дохтора Зелінського не згоріла (22.03.2014)); забужан 'українець, переселений із-за Західного Бугу' [1, с. 161] (пор.: переселенці-забужани (01.04.2010); забужанин з ностальгією згадував своє рідне село (25.11.2010); Євгенія Максимівна – забужанка (19.09.2011); Гарасюкам, як усім забужанам, хотілося ближче до кордону (17.05.2012); в Переспі було багато, як ми кажемо, забужан (07.12.2012); вийшла заміж у Якутську за мого діда-забужанина (21.12.2013); в селі з'явилося чимало забужан (15.09.2014); вона – із забужан (14.01.2016)); кавалер 'парубок' [1, с. 202] (пор.: Хлопцеві – 16 років <...> це уже «кавалер» (01.10.2009); то ж не в бібліотеці кавалерів шукати (14.02.2013); Наташка, та дзига, яка крутить кавалерами (29.05.2013); не кудись, а до чергового кавалера (30.07.2015)); одинак 'один син у сім'ї' [2, с. 9] (пор.: Василь – одинак (06.02.2008); впевнений у собі син-одинак (17.03.2008)); первісток 'перша дитина' [5, с. 899] (пор.: там народився і їхній первісток (15.01.2013); ваш первісток у певний час доби починає лементувати (19.01.2013); первісток Вільяма і Кейт з'явився на світ 22 липня (05.09.2013); міцно потиснув руку первісток Вадим (17.07.2014); він у батьків первісток (22.10.2014); довгоочікуваний первісток мав народитись (26.05.2015); того року якраз первісток його <...> народився (18.06.2015); їхній первісток народився через шість років після одруження (15.04.2016)) та ін.

Певні лексичні відтінки актуалізують приклади вживання семантично маркованих говіркових слів – аугментативів та демінутивів. Суб'єктивна оцінка формально виражена в таких словах за допомогою морфем. Для позначення надміру чогось (збільшеності), а часто ще й для вираження зневажливості використано іменники з суфіксами -ак(а), -як(а), -юк(а), наприклад, коняка 'згруб. 'кінь' [1, с. 241] (пор.: мер – це коняка, який повинен бути весь час запряжений (24.10.2010); коняка біла, здорова (05.04.2016)); гілляка 'те саме, що гілля' [5, с. 238] (пор.: верба, одна гілляка якої простягалася над водою (17.08.2009); був прикритий гілляками

(26.01.2012)); *багнюка* 'перезволожений ґрунт' [1, с. 7] (пор.: *і ця багнюка буквально засмоктувала* (05.12.2009); *бо як задощить, то така багнюка, що ні пройти, ні проїхати* (23.11.2015); *нема ні світла, ні води, навколо – багнюка* (10.02.2016)). У мові газетних матеріалів ужито і збільшувальні та / або негативно марковані утворення із суфіксами *-иськ(о)*, *-ун*, *-ек(а)*, *-к(а)*, *-юг(а)*, *-ищ (е)*, *-ань*, як-от: *збіговисько* 'скупчення різноманітних людей, натовп' [5, с. 441] (пор.: *це збіговисько любителів випити; цю динамівську команду інакше, як збіговиськом, не називали* (26.05.2009); *куплене за американські гроші штучне збіговисько* (22.11.2012); *пам'ятаєте їхнє збіговисько в Сєверодонецьку?* (16.10.2014)); *плаксун* 'те саме, що плакса' [5, с. 978] (пор.: *проливав сльози плаксун* (23.09.2014); *а плаксун вже заспокоювався* (29.09.2015)); *пащека* 'те саме, що паща' [5, с. 895] (*кидаю у пащеку чорної прірви недоїдки свого життя* (14.11.2014)); *болячка* 'будьяка хвороба; захворювання' [1, с. 26] (пор.: *нема чого стогнати над своїми болячками* (07.12.2012); *найкраще знає, як зарадити суспільним болячкам* (19.06.2015); *з моїми болячками ходити й нагинатися вже не можу* (26.02.2016)); *злodyга* 'злodyй' [1, с. 191] (пор.: *діяв злodyга і в будинку Сергія* (04.11.2011); *мені не по дорозі з апаратниками і злodyгами* (08.04.2014); *літній чоловік біг за злodyгами босий* (14.07.2015)); *здоровань* 'великого росту сильний чоловік' [1, с. 186] (пор.: *здоровань, відгодований гевал Андрій Куц* (21.06.2010); *місцевий 24-річний здоровань Олег К.* (14.09.2011); *підходить цей здоровань і каже* (06.12.2012); *відчиняються двері й заходить здоровань* (16.04.2013)). Такі деривати вжиті в аналізованих газетних текстах як елемент розмовної мови для суб'єктної (переважно зниженої) оцінки якості зображуваних предметів чи осіб.

Рідше автори вживають розмовні іменники з паралельними суфіксами *-ищ(е)*, *-иськ(о)* для позначення ділянок, на яких щось розміщене або щось росте. Наприклад, *дворище* 'подвір'я', [1, с. 124] *пасовисько* 'пасовище' [2, с. 30] (пор.: *тільки дворище залишилося* (30.11.2012); *через кільканадцять років пасовисько опинилося під загрозою* (21.04.2016); *велосипедом поїхав на пасовисько* (24.07.2013); *відважилася жінка погнати сюди кіз, як на пасовисько* (27.07.2009)).

Іноді для експресивності вислову в публікаціях використовують стилістично марковані просторічні слова на зразок *патли* 'довгі, густі, скуповдані пасма людського волосся' [5, с. 893] (пор.: *а в цієї, глянь, які патли довгі* (07.06.2014); *я повириваю її довгі патли!* (18.02.2014)), *кавалок* 'те саме, що шматок' [5, с. 893] (пор.: *відцибушили японцям кавалок Луганської області* (23.04.2010); *добрий кавалок життя віддав служінню прокучмівській системі* (24.10.2012); *з якого випав кавалок булки* (21.12.2015); *окупований кавалок Донбасу – це депресивні території* (14.01.2016); *Як забезпечити кожному свій кавалок щастя?* (15.02.2016)); *копняк* 'удар ногою по сідниці кому-небудь' [1, с. 242] (пор.: *дадуть копняка усім кривдникам* (23.11.2009); *за допомогою копняків легко відперли опозиційних протестантів* (28.05.2010); *під час вкидання ауту копняком*

«заохотив» до активних дій (10.08.2010); можна відразу дати підлеглому копняка (17.02.2011); тікає за власним бажанням, бо все одно дадуть копняка (01.11.2012); може і розізнитися, і копняка дати (21.11.2013); активісти «дали копняк» Миколі Азарову (17.12.2013); жінка спочатку дала копняка двом підліткам (10.09.2015)); горлопан 'те саме, що горлань – той, хто горлає; крикун' [5, с. 254] (Така ситуація створює підґрунтя для популістів і горлопанів (23.09.2011); якщо продовжуватимемо вірити популістам і горлопанам (22.10.2014)); викрутас 'примхливий, незвичайний рух, поворот тіла або частини тіла; щось незвичайне, химерне' [5, с. 138] (пор.: економісти такі викрутаси Кабміну пояснюють просто (04.12.2008); банки й надалі застосовують чималий арсенал викрутасів (17.09.2009); назвав ці заяви черговим передвиборчим викрутасом президентської команди (14.01.2010); юридичні викрутаси влади приховують від громадськості (08.11.2012); подібний викрутас – це щось нове в українському законодавстві (27.02.2013); говорити з ним можна без дипломатичних викрутасів (22.03.2013); розгадав хитромудрий викрутас пані Тимошенко (09.04.2014); є створіннями, схильними до всіляких викрутасів на кожному кроці (05.01.2016)).

В аналізованих матеріалах зафіксована діалектна лексема багацько 'багато' [1, с. 6]. Такий словотвірний різновид літературного відповідника додає експресивності повідомленню. Наприклад: а таким не гребує багацько нинішніх кандидатів (11.10.2012); по всіх інших сторінках у нас є ще багацько похідних (06.03.2015); на протилежному березі вже зібралося багацько люду (06.03.2015).

Діалектні й просторічні дієслова вжито в основному для актуалізації негативної семантики в назві дії: зиркати 'прискіпливо дивитися на когось' [1, с. 190] (пор.: між короткими ковтками лукаво зиркає на перехожих (02.11.2012); Він зиркає на мене: – А чому не боїшся? (10.01.2013); він усе частіше зиркає на мене (05.06.2013); а то й зиркати одним оком з коридору (04.01.2014); персонал зиркає скося (10.03.2016)); жирувати 'жити в розкоші, нічого не роблячи' [1, с. 157] (пор.: заставте платити податки тих, хто звик жирувати на нещасті бідового люду (18.05.2009); ще довго жируватимуть ті, хто її спричиняє (25.05.2010); у Генштабі продовжують жирувати (03.07.2014); олігархи й надалі хочуть жирувати й висмоктувати соки з простого люду (07.08.2014); Він же з одних гонорарів має жирувати (18.06.2015); починає на цьому жирувати і зловживати (08.10.2015)); волочитися 'тягтися за чим- або ким-небудь' [1, с. 71] (пор.: продовжувала волочитися за чужими чоловіками (19.01.2012); волочитися за спідницями не буде (28.01.2014)) та ін. Дієслівні діалектні форми як складники етнокультурної картини світу місцевих мешканців позначені динамізмом та експресивністю.

Зафіксовані прикметники виконують у текстах виражальну функцію, увиразнюють оцінні характеристики об'єктів зображення. Наприклад, знижену конотацію мають ознаки замурзаний 'діал. замурзани –

забруднений' (пор.: *син Богданчик часто замурзаний* (28.05.2014); *в порваних кросівках, замурзаний* (25.09.2014)); *задрипаний* 'забризканий рідиною' [1, с. 176] (пор.: *сорочка чорна, спідниця задрипана* (28.10.2013)) або «перен. 'поганий' [1, с. 176] (пор.: *така задрипана бізнесменка* (26.04.2016)); *голопузій* 'з голим, непокритим животом' [5, с. 251] (пор.: *робила щеплення голопузим чорношкірим дітлахам* (10.09.2009); *навіть більше за голопузих дивують ті пошукачки* (14.09.2010)) та ін.

Частина розмовних та діалектних прикметників називає зовнішні ознаки людей або характеризує їх за поведінкою, характером. Відповідно до нормативного *сильний* почасти вжито прикметник *жилавий* (діал. *жилави*) 'міцний м'язистий, сильний' [1, с. 156] (пор.: *хоч невисокий він чоловік, та міцний, жилавий* (12.05.2011); *моїм сусідом став міцний жилавий хлопець* (26.01.2016)). Замість *поганий* ужито *кепський* 'поганий, недобрий' [1, с. 219] (пор.: *у 2005 вона виглядала якKepський анекдот* (16.10.2008); *з якого –Kepський вихователь* (24.11.2009); *матушка Магдалина створила неKepський хор* (18.12.2010); *поки ж влада показує, що вона –Kepський господар* (28.08.2012); *цьому сприяв мійKepський настрої* (08.08.2014); або *зневажливо –паскудний 'негарний'* [2, с. 30] (пор.: *попри загалом паскудний стан доріг* (25.10.2013); *настрої, як пригадує, був паскудний* (03.07.2015)).

Щоб посилити ознаку схожості між кимось, автори вживають діалектне *викапаний* (діал. *викапани*) 'дуже подібний до когось' [1, с. 56]. Пор.: *почув від дружини, мовляв, викапаний Шевченко* (04.03.2014); *у малого був викапаний Терезин характер* (30.04.2014); *а донька – викапаний Василь* (31.07.2014); *старша донечка Юля – викапаний Ігор* (22.08.2014); *такий же кіт – викапаний мій Тошка* (24.05.2008); *викапаний пригнічений горем українець* (26.07.2012).

Найчастіше вживаним прислівником є слово *вельми* 'дуже' [1, с. 48]. Наприклад: *люди не вельми розбираються у заплутаних бізнесових зв'язках* (16.10.2015); *поляк вельми зацікавився Україною* (27.11.2015); *із працівниками спілкуємося не вельми голосно* (29.12.2015); *справи із присутністю українських ЗМІ на території Донбасу й досі не вельми оптимістичні* (26.01.2016); *безгосподарність вельми обурила місцевих селян* (28.01.2016); *перспектива <...> вимальовується не вельми обнадійлива* (04.02.2016); *запитання було сформульоване не вельми коректно* (25.02.2016); *вийшли вельми оригінальні* (15.03.2016); *насправді вельми далекі від народу* (22.04.2016); *це вельми зручно для огляду гнізда* (24.05.2016); *не вельми заважала господині* (31.05.2016).

У різних контекстах трапляється прислівник *кепсько* 'недобре, погано' [1, с. 48]. Пор.: *кепсько оволодіти мовою* (24.09.2010), *кепсько чинити* (23.11.2012), *кепське розташування* (11.09.2014), *кепсько виглядати* (04.12.2014), *кепський настрої* (30.12.2014), *справи йдутьKepсько* (28.05.2015), *кепсько на душі* (10.07.2015) та ін.

Крім того, в аналізованих текстах ми зафіксували розмовні прислівники *зимно* 'холодно' [1, с. 189] (пор.: *візьми тільки фуфайку, бо зимно* (02.04.2015); *кому надто зимно вночі* (16.09.2015)) й *допіру* 'тепер' [1, с. 139] (наприклад: *хоча допіру володів наш Арсеній на правду могутніми важелями влади* (10.09.2009)).

Висновки та перспективи дослідження. Отже, розмовні й територіально здиференційовані одиниці – це вияв оцінного ставлення авторів публікацій до суб'єктів та об'єктів оповіді. Такі лексеми виражають емоційно-експресивну характеристику, яка може бути зневажливою (згадувані *злodyга, пащека*), несхвальною (*горлопан, плаксун*), збільшувальною (*багнюка, коняка*) та ін. Використання зазначених одиниць у мові газети «Волинь» створює ефект безпосередності, неофіційності, комунікативної взаємодії з читачем його ж мовою, імітує природне культурне оточення героїв публікацій. Діалектні та розмовні лексеми допомагають виявити в мові регіонального друкованого видання окремі складники етнокультурної картини світу мешканців Волині.

В аналітичних та публіцистичних матеріалах газети «Волинь» автори вживають розмовні та діалектні лексеми різних граматичних класів для відтворення регіонального лінгвального колориту й мовної характеристики героїв публікацій. Такі слова частіше зафіксовано в статтях, рідше – в замітках.

Територіально здиференційовані одиниці в публіцистиці – переконливий вияв актуалізації усності в газетному дискурсі, орієнтації засобів масової інформації на повсякденну мовну практику. Водночас стилістично марковані діалектні лексичні одиниці роблять варіативною стильову норму публіцистики. Риси цієї варіативності потребують подальшого наукового дослідження.

Список використаної літератури

1. Аркушин Г. Словник західнополіських говірок: у 2 т. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. Т. 1. 354 с.
2. Аркушин Г. Словник західнополіських говірок: у 2 т. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. Т. 2. 458 с.
3. Бирик С. Розмовність як текстова категорія (на матеріалі гумористичних творів Г. Квітки-Основ'яненка та Є. Дударя) // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. №8: Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). Київ, 2009. Вип. 2. С. 146-151.
4. Бирик С. Файне радіо, або регіональна варіативність стильової норми в сучасному радіоєфірі // Культура слова. Вип. 82. Київ: ВД Дмира Бураго, 2015. С. 30-35.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун». 2009. 1736 с.
6. Волинь: незалежна громадсько-політична газета. Луцьк, січень 2008 – червень 2016.
7. Грицай І. Засоби масової інформації як окремий підстиль публіцистичного стилю. URL: <http://www.kamts1.kpi.ua/node/1008>.

8. Грицевич Ю. Діалектний компонент у фольклорних текстах із Західного Полісся: автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01. Луцьк, 2018. 22 с.
9. Гриценко П. Діалектизм // Українська мова: енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Вид-во «Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана», 2004. С. 146.
10. Єрмоленко С. Говіркове багатоголосся сучасної української прози // Українознавство: науково-популярний, суспільно-політичний, культурно-мистецький журнал, 2008. Число 1, С. 198–205.
11. Єрмоленко С. Публіцистичний стиль // Українська мова: енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Вид-во «Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана», 2004. С. 539–540.
12. Михайлин І. Якою мовою говорить журналістика? // Незгасимий словосвіт: зб. наук. праць на пошану проф. Володимира Семеновича Калашника. Харків, 2011. С. 28–39.
13. Пономарів О. Стилістика сучасної української мови. Київ: Либідь, 1993. 248 с.
14. Сікора Г. Про одну із тенденцій розвитку сучасної української мови // *Jahrbuch der V. Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen - Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht»*. Reihe: Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. Bd. 2014 Herausgegeben von Olena Novikova, Peter Hilkes, Ulrich Schweier Verlag Otto Sagner, München. Berlin, 2015. S. 177–188.
15. Спанатій Л. Діалектизми та їх місце в мовному та метамовному дискурсі (на матеріалі роману «Століття Якова» В. Лиса) // Наукові праці. Філологія. Мовознавство. Т. 219. № 207. 2013. С. 109–112.
16. Український палімпсест. Оксана Забужко в Розмові з Ізою Хруслінською, переклад з польської Д. Матіяш, за редакцією І. Андрусика та О. Забужко, Київ, КОМОРА, 2014, 408 с.
17. Яворський А. Актуалізація поліських говорів у сучасному художньому тексті: автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01. Луцьк, 2015. 20 с.

References

1. Arkushyn, Hr. (2000). *Slovnýk zakhidnopoliskykh hovirok* [Dictionary of manners of speaking of western Polisia]. (Vol. 1). Lutsk: RVV «Vezha» Volynskoho derzhavnoho universytetu im. Lesi Ukrainky. [in Ukrainian].
2. Arkushyn, Hr. (2000). *Slovnýk zakhidnopoliskykh hovirok* [Dictionary of manners of speaking of western Polisia]. (Vol. 2). Lutsk: RVV «Vezha» Volynskoho derzhavnoho universytetu im. Lesi Ukrainky. [in Ukrainian].
3. Bybyk, S. (2009). *Rozmovnist yak tekstova kategoriya (na materialy humorystychnykh tvoriv H. Kvitky-Osnovianenka ta Ye. Dudaria)* [Colloquial Style as a Text Category (on the materials of the humorous works by G. Kvitka-Osnovianenko and E. Dudar)]. *Naukoviy chasopis Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Dragomanova. Ser. 8: Filologichna nauka (movoznavstvo i literaturoznavstvo)*, 2, 146–151. [in Ukrainian].
4. Bybyk, S. (2015). *Faine radio, abo rehionalna variantnist stylovoi normy v suchasnomu radio efiri* [Wonderful radio, or regional variant of stylish norm in modern radio ether]. *Kultura slova*, 82, 30–35. [in Ukrainian].
5. Busel, V. T. (Ed.). (2009). *Velykyi tлумachnyi slovnýk suchasnoi ukrainskoi movy* []. Kyiv; Irpin: VTF «Perun». [in Ukrainian].
6. Volyn: nezalezhna hromadsko-politychna hazeta [Volyn: independent public-political newspaper] (2008, January – 2016, June). [in Ukrainian].
7. Hrytsai, I. *Zasoby masovoi informatsii yak okremyi pidstyl publitsystychnoho styliu* [Mass medias as separate substyle of publicism style]. Retrieved from <http://www.kamts1.kpi.ua/node/1008>. [in Ukrainian].

8. Hrytsevych, Y. (2018). Dialektnyi komponent u folklornykh tekstakh iz Zakhidnoho Polissia [Dialectal component in the Western Polissian folklore texts]. *Extended abstract of the candidate's thesis*. Lutsk. [in Ukrainian].
9. Hrytsenko, P. (2004). Dialektyzm [Dialecticism]. In Rusanivskiy, V., Taranenko, O., Ziabliuk, M. (Eds). *Ukrainska mova. Entsyklopediia*. (2nd ed.). (p. 146). Kyiv: Vydavnytstvo "Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana". [in Ukrainian].
10. Yermolenko, S. (2008). Hovirkove bahatoholossia suchasnoi ukrainskoi prozy [Polyphony of manner of speaking of modern Ukrainian prose]. *Ukrainoznavstvo*, 1, 198–205. [in Ukrainian].
11. Yermolenko S. (2004). Publitsystychnyi styl [Publicism style]. In Rusanivskiy, V., Taranenko, O., Ziabliuk, M. (Eds). *Ukrainska mova. Entsyklopediia*. (2nd ed.). (pp. 539–540). Kyiv: Vydavnytstvo "Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana". [in Ukrainian].
12. Mykhailyn, I. (2011). Yakoiu movoiu hovoryt zhurnalistyka? [What language journalism talks?]. In *Nezghasymyi slovosvit*. (pp. 28–39). Kharkiv. [in Ukrainian].
13. Ponomariv, O. (1993). Stylistyka suchasnoi ukrainskoi movy [Stylistics of modern Ukrainian]. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].
14. Sikora, H. (2015). Pro odnu iz tendentsii rozvytku suchasnoi ukrainskoi movy. [About one of progress of modern Ukrainian trends]. In *Jahrbuch der V. Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik "Dialog der Sprachen - Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht"*. (pp. 177–188). München. Berlin. [in Ukrainian].
15. Spanatii, L. (2013). Dialektyzmy ta yikh mistse v movnomu ta metamovnomu dyskursi (na materialy romanu «Stolittia Yakova» V. Lysa) [Dialects and their place in a language and meta-languages diskurs (on material of novel of «The Century of Yakiv» V. Lys)]. *Naukovi pratsi. Filolohiia. Movoznavstvo*, Vol. 219, no 207, 109–112. [in Ukrainian].
16. Ukrainskyi palimpsest. Oksana Zabuzhko v Rozmovi z Izoiu Khruslinskoiu [The Ukrainian Palimpsest: Oksana Zabuzhko in Conversation with Iza Khruslinska] (2014). Kyiv: Komora. [in Ukrainian].
17. Yavorskyi, A. (2015). Aktualizatsiia poliskykh hovoriv u suchasnomu khudozhnomu teksti [Actualization of the Dialects of Polissia in a Modern Literary Text]. *Extended abstract of the candidate's thesis*. Lutsk. [in Ukrainian].

Деркач Лариса. Дialeктные и разговорные единицы в языке газеты «Волынь»: стилистический и лексико-грамматический аспекты. В статье исследовано использование диалектных элементов в языке регионального периодического издания «Волынь» как средства эмоционального отношения авторов публикаций к некоторым объектам речи. Проанализировано использование механизма сопоставления, обыгрывание разных лексических единиц национального языка с целью достижения художественно-эстетического эффекта в публицистике. Использование территориально дифференцированных элементов обусловлено экспрессивно-выразительной их функцией в языке средств массовой информации и создает эффект непосредственности, неофициальности, коммуникативного взаимодействия с читателем на его же языке. Лексические диалектизмы и слова с разговорной окраской в публицистике актуализируют непринужденность и разговорность журналистского дискурса, проявляют ориентацию СМИ на повседневную языковую практику, что делает возможным приближение содержания текстов к читательскому восприятию.

Ключевые слова: языковая норма, публицистический стиль, диалектизм, стилистическая функция, эмоциональная оценка, экспрессивная характеристика.

Derkach Larysa. Dialectal and Spoken Language Units in the Newspaper “Volyn”: Stylistic, Lexical and Grammatical Aspects. Themass media as a sphere of speech activity represent a certain style of material presentation, the purpose of which is to inform and captivate the addressees. The functioning of dialecticisms in the texts are usually studied in comparison with the stylistic norms of the literary language and considered as stylization aimed at interaction with the reader, approaching to his worldview. Intensive use of territorially specific language elements not only in modern fiction works but also in the language of the regional periodicals and radio broadcasting caused an increase of interest to the scientific studies of functional-stylistic peculiarities of the dialectal words in the language of modern mass media.

The purpose of the research is to analyze the stylistic motivation of the use of dialectal elements in the language of the periodicals, to find out the genre specification of the penetration of regional spoken units into the language of periodicals and their stylistic function.

The article considers the use of the dialectal elements in the language of regional periodical “Volyn” as a means of emotionally-colored attitude of the authors of publications towards certain objects. The importance is placed on the mechanism of comparison, harping different lexical units of the national language in order to achieve artistic and aesthetic effect in journalism. It is proved that the use of geographically differentiated language elements is determined by the expressive function of language in the media. It has the effect of immediacy, informality, communicative interaction with the reader in his own language. Colloquial lexical items in journalism are a manifestation of updating verbalness in the newspaper discourse. The orientation of the media to the daily/spoken language patterns allows to bring the content of the texts closer to the reader's perception.

The analytical and journalistic materials of the newspaper «Volyn» use live linguistic units (nouns, adjectives, verbs, adverbs, rarely –numerals) in order to reproduce the regional linguistic flavour, the linguistic characteristics of the subjects of publications. Territorially differentiated units in journalism are a convincing manifestation of the implementation of verbal stylistic means in the newspaper discourse. Dialect and colloquial tokens help to identify the individual elements of the ethno-cultural picture of the world of the inhabitants of Volyn in the language of the regional printed editions.

Key words: language norm, journalistic style, dialectisms, emotional evaluation, expressive characteristics.

Стаття надійшла до редколегії 16.01.2018